

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN/ NASIONALE SENIORSERTIFIKAAT-EKSAMEN

GESKIEDENIS V2

2019

ADDENDUM

Hierdie addendum bestaan uit 14 bladsye.

VRAAG 1: HOE HET DIE SWARTBEWUSSYNSFILOSOFIE IN DIE 1970's SUID-AFRIKAANSE LEERDERS BEÏNVLOED?**BRON 1A**

Die uittreksel hieronder fokus op die opkoms van die Swartbewussynsfilosofie gedurende die 1970's en die invloed daarvan op Suid-Afrika. Dit is deur Gregory Maddox geskryf.

Die Swartbewussynsbeweging het na 1969 'n beroep op swart mense gedoen om hulleself eers sielkundig te bevry. Hulle het beweer dat baie swart mense as gevolg van die apartheidsrassisme idees oor minderwaardigheid en afhanklikheid aangeneem het. Wanneer swart mense eers tot die besef kom dat hulle die reg en mag het om vir hulleself op te staan, sal dit vir hulle moontlik wees om mag in hulle eie hande te neem. Die doelwitte van die beweging was om swart mense se afhanklikheid van wit liberales om namens hulle te praat, uit te wis en om nie van wit liberale organisasies afhanklik te wees nie. Biko het gesê: 'Om net jouself as swart te beskryf, het jy al begin op 'n weg na emansipasie (bevryding), jy het jouself verbind om te veg teen alle magte wat poog om jou swartwees as 'n stempel te gebruik wat jou as 'n ondergeskikte (onderdanige) wese bestempel.' Biko het geredeneer dat slegs swart mense (en hy het mense van kleur in Suid-Afrika, wat nie van Afrika afkomstig ('non-African') was nie, by sy definisie ingesluit) werklik in Suid-Afrika onderdruk word ...

Die gewigtigheid (belangrikheid) van Swart Bewussyn se oproep tot trots en selfstandigheid het gehelp om in 1976 die toestande te skep wat tot 'n golf van anti-apartheidsonrus deur studente gelei het, ten spyte daarvan dat leiers, soos Biko, van die aktiewe politieke platform afwesig was. 'n Golf stakings deur swart werkers het in 1975 en 1976 deur die hele land getrek, en dit is dikwels deur 'nie-amptelike' unies gelei wat by die Swartbewussynsbeweging geaffilieer was.

[Uit <http://science.jrank.org/pages/7530/Black-Consciousness.html>.
Toegang op 2 September 2018 verkry.]

BRON 1B

Die uittreksel hieronder verduidelik die invloed wat die Swartbewussynsfilosofie in die 1970's op studente gehad het. Dit is uit 'n artikel geneem wat in *The Daily Maverick* verskyn het en is deur J Brooks Spector geskryf.

Die regering het in April 1976 finaal besluit om bestaande regulasies af te dwing wat sou verseker dat die helfte van die onderrig van Afrikane, veral in moeiliker gespesialiseerde vakke soos Wiskunde en die wetenskappe, voortaan in Suid-Afrika se ander amptelike taal, Afrikaans, eerder as in Engels, sou plaasvind. Die meeste prinsipale en onderwysers in Soweto het hulle daartoe verbind om nie so 'n arbitrêre (onregverdige) diktaat (voorskrif/besluit) uit te voer nie.

Leerders se Afrikaans-taalvaardigheid was buitendien so swak dat indien so 'n besluit die werklikheid van die onderrig in Soweto-hoërskole sou word, hulle tot onderwysmislukking verdoem was. Dit het voorgekom asof die toepassing (implementering) van hierdie bepaling presies (noukeurig) ontwerp is om die gebrekkige (onvoldoende) onderrig te vernietig wat onder die strawwe stelsel van 'Bantoe-onderwys' beskikbaar was. Daardeur is enige leerder se hoop dat hy of sy die onderrig kon ontvang wat vir sukses in die moderne ekonomie nodig was, verydel (beëindig).

Leerders het begin om hulle eie verset teen hierdie nuwe stelsel te organiseer; hulle het vergaderings gehou en daarna 'n protesoptog geskeduleer wat by die Morris Isaacson- en Orlando West-hoërskole begin het. Maar hierdie vreedsame studente-optog het egter daardie dag met werklike polisieaankrag te doen gekry en meer as 'n honderd studente is dood en nog baie is gewond.

[Uit *The Daily Maverick*, 16 Junie 2016]

BRON 1C

Die foto hieronder toon lede van die Suid-Afrikaanse Weermag (SAW) wat op 16 Junie 1976 in Soweto leerders met honde gekonfronteer het. Die foto is onbekend.

[Uit https://risingsunoverport.co.za/wp-content/uploads/sites/108/2016/06/u1_ch4_Soweto_1976-520x400.jpg.
Toegang op 3 September 2018 verkry.]

SAW-soldaat

Leerders

BRON 1D

Die uittreksel hieronder fokus op die uitkoms van die Soweto-opstande van 1976.

Alhoewel die regering in Julie 1976 van sy Afrikaans-taalbeleid afstand gedoen het, is skole regdeur die land tot die volgende jaar ontstig. Baie studente is aangehou, meer as 'n duisend is doodgemaak, hoofsaaklik deur polisieoptrede, en nog duisende is gewond.

Die African National Congress (ANC), alhoewel hulle verban was, het tydens die opstande kontak met studente behou en pamflette uitgegee, maar dit was die idees van Swart Bewussyn wat die betogings geïnspireer het. Die ANC is egter versterk (sy lidmaatskap het toegeneem) toe meer as 12 000 studente die land verlaat het om by die ANC in ballingskap aan te sluit en militêre opleiding ontvang het. Na Soweto het gewapende aktiwiteite in Suid-Afrika toegeneem soos die gewapende vleuel van die ANC (Umkhonto we Sizwe) en die Pan Africanist Congress (Poqo) hulle nuwe rekrute op sabotasiesendinge in die land kon gebruik.

Die Soweto-opstande het 'n baie negatiewe invloed op Suid-Afrika se beeld in die buiteland gehad. Dramatiese televisiedekking van polisieoptrede in die townships is oor die hele wêreld uitgesaai. Dit het die internasionale gemeenskap geskok. Hierdie internasionale kritiek het die regering se pogings om sy isolasie te beëindig deur ekonomiese en diplomatieke bande met ander Afrikalande te bewerkstellig, vernietig. Hierdie gebeure [Soweto-opstande] en die wêreld se reaksie het wit besigheidsleiers geskok en hulle het begin om druk op die regering uit te oefen om te verander. Die regering het in 1977, 17 anti-apartheidsorganisasies verban, waaronder die Suid-Afrikaanse Studente-organisasie (SASO), die Suid-Afrikaanse Studentebeweging (SASM) en die Soweto Studenteraad (SSRC). Die verbod op alle organisasies wat aan die Swartbewussynsbeweging verbind was, het daarop gedui dat die regering geen twyfel gehad het dat die ideologie wit oorheersing bedreig het en die rede agter die 1976-opstande was nie.

[Uit <https://sites.google.com/site/coldwarhistory2/the-impact-of-the-student-protests-and-the-soweto-uprising>. Toegang op 5 September 2018 verkry.]

VRAAG 2: HOE HET DIE WAARHEIDS-EN-VERSOENINGSKOMMISSIE (WVK) SKULDIGES SOOS BRIAN MITCHELL HANTEER?**BRON 2A**

Die uittreksel hieronder beskryf in hooftrekke die redes vir die stigting van die Waarheids-en-Versoeningskommissie (WVK).

Die Waarheids-en-Versoeningskommissie (WVK) wat in 1995 ontstaan het, is onvermydelik (onafwendbaar) uit kompromie gebore. Die verantwoordelikheid wat deur die parlement daaraan gegee is, was relatief eng (beperk). Die kommissie se hoofokus was om growwe menseregteskendings te ondersoek, die stilte van die verlede te verbreek, 'n kultuur van verantwoordelikheid te skep en 'n veilige ruimte vir slagoffers te verskaf om hulle stories oor die vier en dertig jaar vanaf 1960 te vertel. Die skendings is gedefinieer as die doodmaak, ontvoering, marteling of ernstige misbehandeling van enige persoon, of enige poging, sameswering (plan), aanhitsing (opswepery), opstokery, bevel of magtiging om daardie dade te pleeg. Die groter (breër) onregte van die apartheidsstelsel, soos die gedwonge verskuiwings van ongeveer 3 miljoen mense uit hulle huise, die gevangenskap van miljoene paswet-oortreders, en die wydverspreide gebruik van aanhouding sonder verhoor, sou dus nie bespreek word nie.

... Die mees omstrede (kritieke) deel van die WVK se verantwoordelikheid het die amnestieklausules behels. De Klerk het in die finale stadium van die onderhandelings wat wit regering sou beëindig daarop aangedring dat 'n waarborg vir amnestie in die nuwe grondwet ingeskryf moes word; Mandela is gedwing (geforseer) om toe te gee (dit te aanvaar). Sonder amnestie sou die wit instelling dalk nie ingestem het om mag oor te gee nie. Amnestie het dus die prys vir vrede geword.

[Uit *Coming To Terms: South Africa's Search For Truth* deur M Meredith et al.]

BRON 2B

Die bron hieronder fokus op Brian Mitchell se rol in die Trust Feed-slagting en sy daaropvolgende aansoek om amnestie by die WVK.

By sowel sy hofsitting (verhoor) as by die WVK amnestiekomitee-verhoor in 1996 het Brian Mitchell beskryf hoe hy homself as 'n 'soldaat betrokke by 'n burgeroorlog' beskou. As die nuwe stasiebevelvoerder by New Hanover en as hoof van die plaaslike Gesamentlike Bestuursentrum, was sy taak om die ommekeer in die oorlogsgety teen die United Democratic Front (UDF) te bring. Hy is skuldig bevind aan die moord op politieke aktiviste soos Mseleni Ntuli, Dudu Shangase, Zetha Shangase, Nkoyeni Shangase, Muzi Shangase, Filda Ntuli, Fikile Zondi, Maritz Xaba, Sara Nyoka, Alfred Zita en Sisedewu Sithole.

Brian Mitchell, wat besig was om 'n vonnis van dertig jaar vir sy rol in die Trust Feed-slagting uit te dien, het ook om amnestie aansoek gedoen. Andrew Wilson, dieselfde regter wat Mitchell vir moord ter dood veroordeel het, het in sy uitspraak in Desember 1996 aanvaar dat sy bedrywighede 'deel van die teenrevolusionêre (teen verandering) aanslag teen die African National Congress (ANC)- en die United Democratic Front (UDF)-aktiviste uitgemaak het' en dat 'hy binne die verloop en omvang van sy pligte as 'n offisier van die Suid-Afrikaanse polisiemag opgetree het'. Wilson was ook tevrede dat Mitchell die feite ten volle onthul het. Gevolglik is amnestie aan hom toegestaan.

Daar was groot woede (ontevredenheid) omdat Mitchell vrygelaat is, veral onder die inwoners by Trust Feed wat amnestie teengestaan het.

[Uit *Coming To Terms: South Africa's Search For Truth* deur M Meredith et al.]

BRON 2C

Die spotprent hieronder, deur Zapiro, beeld Brian Mitchell uit wat die WVK se 'EENMALIGE AANBOD!!' van amnestie aanvaar. Dit is op 12 November 1996 in die *Mail and Guardian* gepubliseer.

KYK NET NA HIERDIE HEMP! BEVLEK MET DIE BLOED VAN ELF MENSE!

[Uit https://www.zapiro.com/cache/com_zoo/images/m_961212mg_6e19e617dc4891b33abe9e607c4159cb.jpg. Toegang op 6 Augustus 2018 verkry.]

AMNESTIE-
WASPOEIER
WAS BLOED UIT!

VLEKLOOS!
AMNESTIE HET MY
LEWE VERANDER!

AFRIKAANSE VERTALING:

OPSKRIF: EENMALIGE AANBOD!!

BLOEDVLEKKE IN JOU KAS?

KRY AMNESTIE (JY SAL GEK WEES OM DIT NIE TE DOEN NIE!!)

Maar maak gou!

Aanbod verstryk 14 DES.!!

BRON 2D

Die bron hieronder fokus op Brian Mitchell se besluit om die lede van die Trust Feed-gemeenskap, naby Pietermaritzburg, te ontmoet om vergifnis te vra.

Brian Mitchell het besluit om die mense van Trust Feed te ontmoet nadat amnestie aan hom toegestaan is. Mitchell se eerste pogings om die mense van Trust Feed te ontmoet, is ferm van die hand gewys. Hulle wou niks met hom te doen hê nie. Toe die byeenkoms uiteindelik gereël is, was dit duidelik dat daar baie mense was wat nie bereid was om die polisieman te vergewe nie.

WVK-kommissaris het die byeenkoms as fasiliteerders bygewoon. ... terwyl een lied na die ander gesing is en verskeie inwoners van die dorp na vore gekom het om te praat, het Brian Mitchell, alleen op 'n stoel, voor in die saal gesit. Hy het uiteindelik opgestaan en die gehoor toegesprek.

'En ek kan net vra dat die mense wat direk of indirek betrokke was en wat deur hierdie saak geaffekteer is, dit sal oorweeg om my te vergewe ... Ek wil net my dankbaarheid uitspreek teenoor die gemeenskap wat toegelaat het dat ek vandag hierheen kon kom en vir die welwillendheid wat ek sover ondervind het. Daar was mense wat my gewaarsku het dat ek nie vandag hierheen moes kom nie. Maar, ten spyte van daardie waarskuwings, het ek hierheen gekom omdat ek weet dat dit die regte ding is om te doen.'

... Nadat Mitchell klaar gepraat het, het daar baie vrae gevolg Dit was duidelik dat almal nie tevrede was nie. Maar die meerderheid mense in die saal was bereid om 'n olyftak aan die gewese polisieman te bied.

Jabulisiwe Ngubane, wat sowel haar ma as 'n paar kinders in die aanval verloor het, het aan joernaliste gesê: 'Dit is nie maklik om te vergewe nie, maar omdat hy vorentoe getree het om vergifnis te vra, het ek geen keuse nie. Ek moet hom vergewe.'

[Uit *Chronicle of the Truth Commission A Journal Through the Past and Present – Into the Future of South Africa* deur P Meiring]

VRAAG 3: WATTER INVLOED HET HANDELSLIBERALISERING OP SUID-AFRIKA SE KLERE- EN TEKSTIELBEDRYF GEHAD?**BRON 3A**

Die uittreksel hieronder fokus op die invloed wat handelsliberalisering in die 1990's op Suid-Afrika se klere- en tekstielbedryf gehad het.

Daar was in die vroeë 1990's heelwat debatte oor wat Suid-Afrika se eksterne tariefbeleid moes wees. Suid-Afrika moes na jare van isolasie as gevolg van sy apartheidsbeleid, as 'n lid van die internasionale gemeenskap herstel word en aan internasionale handel deelneem. Suid-Afrika was in 1994 'n ondertekenaar van die Marrakesj Algemene Ooreenkoms oor Tariewe en Handel ('GATT') en die Wêreldhandelsorganisasie-ooreenkoms (WHO). Ten opsigte van sy Marrakesj-ooreenkoms het Suid-Afrika ooreengekom om 'n massiewe liberalisering (vrymaking) van tariewe op die meeste landbou- en vervaardigingsgoedere, waaronder dié in die klere- en tekstielsektore, te onderneem.

Die Suid-Afrikaanse regering het kort na die ondertekening van die Marrakesj-ooreenkoms, angstig om druk op sy plaaslike bedrywe te plaas om internasionaal selfs meer mededingend te word, die aksynsbelasting op klere verlaag. Sy tarief-liberaliseringsprogram, wat nuwe meesbegunstigde-nasie(MBN)-belastingtariewe ingestel het, het beleef hoe tariewe vir huishoudelike klere en tekstiele tot by vlakke val wat beduidend onder sy 1994-WHO-verpligtinge was.

Ondoeltreffendheid en korrupsie in Suid-Afrika se doeane-administrasie het die invloed van tarief-liberalisering verhoog. Groot hoeveelhede klere, hoofsaaklik uit China, Indië en Pakistan het die land ingestroom sonder dat enige aksynsbelasting daarop gehef is of sonder dat die relevante 'reëls van oorsprong' nagekom is.

[Uit *A Case Study of the Clothing Industry in South Africa* deur Mark Bennett]

BRON 3B

Die bron hieronder toon werkers by 'n klere- en tekstielfabriek in KwaZulu-Natal wat later gesluit is as gevolg van die handelsliberaliseringsbeleid. Dit het op 28 Januarie 2013 op die *Independent Online*-nuuswebtuiste verskyn.

450 KZN-FABRIEKE STAAR SLUITING IN DIE GESIG

[Uit: <https://www.iol.co.za/news/south-africa/kwazulu-natal/450-kzn-factories-face-closure-1459954>.
Toegang op 4 Augustus 2018 verkry.]

BRON 3C

Die artikel hieronder fokus op die invloed wat handelsliberalisering op Hammarsdale se ekonomie gehad het. Hammarsdale is in die Mpumalanga-township in KwaZulu-Natal geleë. Die titel van die artikel is 'Death of a Town' wat deur P Harper geskryf is. Dit het op 5 Februarie 2014 op die NEWS 24-webtuiste verskyn.

Hammarsdale, wat teen Durban se westelike grens geleë is, was vanaf die 1950's die tuiste van KwaZulu-Natal se tekstielbedryf, met die Mpumalanga-township wat deur die apartheidsregering gevestig is om werkers te huisves wat ingebring is om by die fabriek te werk. Maar vanaf die laat 1980's het die invloed van goedkoop materiaal uit lande soos China en die verskuiwing van werkgewers na gebiede met laer arbeidskoste begin om Hammarsdale se ekonomie weg te vreet. Massiewe werkgewers, soos die tekstielreus die Frame Group, het uit die dorp weggetrek en duisende werkseleenthede het verlore gegaan.

Mthetheleli Mjilo, 'n plaaslike landskapskontraakteur en 'n leier van die Hammarsdale Besigheidsforum, het in die omgewing grootgeword en het dit op sy hoogtepunt beleef. 'Toe ek hier grootgeword het, was daar baie werkseleenthede in die tekstielbedryf. Toe Nigerië in 1994 in die Wêreldbekersokkertoernooi gespeel het, het my ouer broer hier by die fabriek gewerk wat hulle hemde gemaak het. Hierdie plek het werkseleenthede gehad,' sê hy. Mjilo voeg by dat die vlak van voorspoed in die gebied geleidelik afgeneem het ...

Mjilo het in 2005 opgemerk dat 'die gebied nie veel meer hiervan sou kon verdra nie'. Hy het verklaar: 'Die tekstielbedryf het eerste gegaan. Vir elke verlore werkseleentheid kan jy sê dat nog ses mense gaan slaap sonder om iets te eet. Dit is 'n verdere 7 000 mense wat in hierdie gebied honger ly. Ons het 'n baie groot probleem hier. Dit is die laaste stuiptrekkings van 'n sterwende perd vir Hammarsdale. Ons het alreeds duisende jongmense wat met skool klaarmaak en nie plaaslik werk kan kry nie.'

[Uit <https://www.news24.com/South Africa/News/death-of-atown-20170204>.
Toegang op 5 Augustus 2018 verkry.]

BRON 3D

Die artikel hieronder beskryf in hooftrekke hoe die Suid-Afrikaanse regering gehelp het om die plaaslike klere- en tekstielbedryf te stabiliseer. Dit is deur N Magwaza geskryf en het op 10 Maart 2016 op die *Independent Online*-nuuswebtuiste verskyn.

Johannesburg: Die Suid-Afrikaanse klere- en tekstielbedryf het sy kragte herwin en indien dit ondersteun word, sal dit met wêreldwye vervaardigers met betrekking tot prys, gehalte en beskikbaarheid kan meeding, volgens Ebrahim Patel, die Minister van Ekonomiese Ontwikkeling.

Patel het Donderdag by die jaarlikse bedingingsraadvergadering van die Suid-Afrikaanse Klere- en Tekstielwerkersunie (SACTWU) in Durban gepraat. 'Ons is nog nie daar nie, maar ons het baie vermoë om werksgeleenthede in hierdie bedryf te red en te skep,' het Patel gesê.

Die bedryf het tussen 2002 en 2012 werksgeleenthede verloor as gevolg van faktore soos goedkoop invoere, swak opleiding en 'n tekort aan beleggings deur maatskappye.

Patel het gesê dat die sektor baat gevind het by ongeveer R4 biljoen wat bestee is in die vorm van óf lenings óf aansporings. Die produksieaansporings val onder die Klere- en Tekstiel-mededingingverbeteringsprogram wat maatskappye help om mededinging te verbeter en om vir kapitaalopgradering te betaal. Deur die Departement van Handel en Nywerheid ('DTI'), het die regering die R2,2 biljoen-produksieaansporingsfonds vir die klere-, tekstiel-, skoeisel (skoene)- en leersektor goedgekeur. Patel het gesê dat dit 63 000 werksgeleenthede gered het en 8 000 bykomende werksgeleenthede geskep het.

Die KwaZulu-Natal-klere- en tekstielgroep het ook by die regering se ingryping baat gevind. Johann Baard, die uitvoerende direkteur van Apparel Vervaardigers ('n Suid-Afrikaanse maatskappy), het gesê hy het waargeneem dat die bedryf die afgelope 18 maande verbeter het. 'Sedert die sektor vier jaar gelede ondersteuning van die regering ontvang het, het ons die skepping van 8 000 bykomende werksgeleenthede en die uitbreiding van die klerebedryf aanskou.'

[Uit <https://www.iol.co.za/business-report/economy/hope-returns-to-clothing-textiles-sector-1658543>
Toegang op 4 Augustus 2018 verkry.]

ERKENNINGS

Visuele bronne en ander historiese bewyse is uit die volgende geneem:

Bennett, M. 2003. *A Case Study of the Clothing Industry in South Africa* (International Labour Office)

<http://science.jrank.org/pages/7530/Black-Consciousness.html>

<https://www.news24.com/South Africa/News/death-of-atown-20170204>

https://risingsunoverport.co.za/wp-content/uploads/sites/108/2016/06/u1_ch4_Soweto_1976-520x400.jpg

<https://sites.google.com/site/coldwarhistory2/the-impact-of-the-student-protests-and-the-soweto-uprising>

<https://www.iol.co.za/business-report/economy/hope-returns-to-clothing-textiles-sector-1658543>

<https://www.iol.co.za/news/south-africa/kwazulu-natal/450-kzn-factories-face-closure-1459954>

https://www.zapiro.com/cache/com_zoo/images/m_961212mg_6e19e617dc4891b33abe9e607c4159cb.jpg

Meiring, P. 1999. *Chronicle of the Truth Commission A Journal Through the Past and Present – Into the Future of South Africa* (Wipf and Stock Publishers)

Meredith, M. et al. 1999. *Coming To Terms: South Africa's Search For Truth* (Perseus Books Group, VSA)

The Daily Maverick, 16 Junie 2016